

Pare Wenceslao - Maximino Llesma Català

Nom/Cognom	Pare Wenceslao - Maximino Llesma Català
Data de naixement	1930
Títol	<i>Pare Wenceslao / Maximino Llesma Català</i>
Categories	home, religió, escola, estudis, ensenyament, postguerra, carlisme, història
Data i lloc de l'entrevista	Dimecres 30 de juny de 2021, Convent de la Magdalena (Massamagrell)
Equip entrevistador	Etnograma (Nelo Vilar, Laura Yustas)
Enllaç	https://youtu.be/ScrR2sKzXzE
Extracte	https://youtu.be/vmSKOnldo7A

En esta publicació incloem una part del vídeo de l'entrevista amb els seus subtítols. L'entrevista completa està transcrita i es pot llegir més avall.

Vam anar al Convent de la Magdalena de Massamagrell a conèixer i entrevistar al Pare Wenceslao (en el món, Maximino Llesma Català), frare [caputxí](#) d'Alfara que, tot i la seua llarga trajectòria, no ha perdut mai el vincle amb el seu poble.

El Pare Wenceslao és un home senzill i eloqüent amb qui parlem de l'Alfara de la seua infància, en el moment més convuls dels segle XX (República, guerra i postguerra), i també de la seua trajectòria com a caputxí, predicador o professor de teologia.

En estes entrevistes ens interessa tant recollir la memòria oral de la nostra població com la història de vida de la persona entrevistada, tot pensant que cada història està generada per un context i contribueix a la comprensió de la comunitat. La memòria oral autobiogràfica va ser declarada Patrimoni Cultural Immaterial de la Humanitat per la UNESCO en 2003.

Agraïm de tot cor al Pare Wenceslao la generosa acollida que ens va professar i l'esforç que va fer per a explicar-nos pacientment la seua llarga experiència.

Sinopsi

El Pare Wenceslao (1931) ens parla de l'Alfara de la seua infància, en el moment més convuls dels segle XX (República, guerra i postguerra), i també de la seua trajectòria com a caputxí, predicador o professor de teologia.

Transcripció

Pues jo, en Alfara me diuen Maximino Llesma Català. Llesma per mon pare, Vicente Llesma Casanya, i ma mare Frascisca Català Sepúlveda. Català, sí. Pues Maximino me posaren el nom, no perquè fora el nom de mon pare ni de m'agüelo, sinó perquè jo tenia un tio, germà de mon pare que li dien Maximino. I jo vaig vindre pues al final de tota la família de los Llesma Català i demás. I eren dos germans casats amb dos germanes. Maximino Llesma Casanya, Vicente Llesma Casanya, germans. Eren germans que se volien molt, que duien els camps junts en Almàspera i ací en Foios i en Museros. I bueno, pues els dos s'estimaven molt i les dones eren tamé germanes. Ma tia Conxa Català Sepúlveda germana de ma mare. Per això els cosins portem els mateixos apellidos de Llesma Català. I clar, ells tenen cinc o sis i mosatros érem quatre, aixina és que mig poble era Llesma Català [risses]. Encà recorde quan aplegà el senyor retor últim, don Jesús, pues aní jo, pues a presentar-lo i demás, bueno, i allí pues parlant, pues casi tota la família, saludaven, com estàs...; perquè havia faltat un nebot meu, Vicente Gisbert. Sí, Vicente Gisbert, que ens volíem a muntó. Bueno, el cas és que aní, i allí en la sacristia a presentar-nos: Llesma Català, Llesma Català... I diu "escolta, sou mig poble". Pues casi, casi. Entre els cosins, els nebots i después els renebots. Llesma Català érem un ramat de família i sempre s'hem volgut a muntó, sí. Perquè clar, a mi me posaren Maximino perquè els fills de mon tio Maximino, ja eren majors, varen ser els meus padrins de bateig. Conxa Català, la mare de Vicente, Conxa, Conxita que li diem, i Francisco Català Sepúlveda, era germà d'ella. Els dos me portaren al bateig i tamé pues foren tamé els padrins de la primera missa.

Una família llauradora, m'imagine.

Una família llauraora, sí, sí, sí, sí. Llauradora, sí. Teníem camps i... pues. I vivíem com podíem, pues del camp, del camp, sí, sí.

Vostés tenien un malnom en el poble?

Pues sí, sí. Som família dels Xutxeros. Xutxeros, sí.

I sap d'a on ve això?

Pues no ho sé, perquè vamos, em portaren ací a la Madalena als onze anys.

Ah, clar.

I als onze anys un xiquet, pues no té molt d'interés per la història. Però sí que dien els Xutxeros. Xutxero era mon tio Francisco, germà de ma mare, que mon tio fue un alcalde después de guerra. En temps de guerra estigué tancat en la presó de... la Modelo, la càrcel Modelo. I allí estigué. I un cosí meu, fill de mon tio Maximino allí tamé. Sí, sí, estigueren i ho passaren molt mal. Bueno, el cas és que donaren permís pa que anara la família i ma tia Rosario, la dona de mon tio, pues tamé portà a la seua filla, Amparito, que era la més xiqueta. I allí en la càrcel Modelo no deixaven entrar a

ningú, però clar, demanaren clemència, digueren que tenia dos fills i jo passí com a fill de mon tio Francisco i Amparito. I entràrem en la presó i encà me'n recorde jo. Estaven tots tancats dins d'una celdeta i en mig un passillo gran i des d'ahí parlàvem. Ixa experiència... algunes voltes he passat per ahí, amb algú que em portava a algun puesto i "ahí estiguí jo tancat -Cómo? -Sí senyor, sí senyor, tancat ahí, en la càrcel Modelo". I encà me'n recorde jo pues la entrà, el pati que hi havia... Per a on passàvem, per a on ens entraren en el calabozo por el pasillo largo... I encà, sí, sí. Bueno. Però claro no li podíem donar... és que no entenien cap. Però sí que me preguntaven. "L'heu vist? -Sí. -I com està?" I jo dic, pues... Mon tio... "El tio Benito porta... no porta... com és?..."

Cinturó?

"... no porta cinturó, porta un cordell, ahí agarrat". Bueno això és la impressió d'un xiquet de sis anys.

Mos han dit que en Alfara hi havia una població carlista molt gran, hi havia una tradició. Mos han dit que vosté a lo millor podia tindre memòria un poc de tota aquella...

Memòria... bueno, sí, de família de carlistes era ma mare, mon tio Francisco, i per això va ser perseguit, per ser carlista i demés, i sempre han mantingut la idea ixa de ser carlistes, "jo sóc carlista", bueno. Recorde que antes de la guerra pues a mi me portaren a Moncà, a Moncà. Un grup de gent, perquè hi havia un míting. I jo no sabia lo que volia dir el *míting* ni molt menos, pues "mo n'anem al míting", al míting, me'n recorde. Anar al míting és pues anar amb tota la gent pels carrers... carrer de la Bàscula de Moncà, allí al fondo estropessàrem en una fatxà i en una portaleta que encà me'n recorde jo de com era amb una escaleta i pujàrem dalt i allí hi havia un saló gran i un home parlant que no sé lo que dia, però era un míting carlista.

Hem trobat en premsa, sobre 1900, que Alfara era el poble més carlista de la província, dien.

Sí, pues poguera ser perquè hi havia molta població carlista. Después poc a poc fue desfent-se. Però después de guerra van haver... pues clar, mon tio era l'alcalde del poble, havia sigut perseguit en aquell temps. Hi havia un casino, que era el casino del poble. Ixe estava después... on va ser... estava en la plaça del castell, cantonera la casa i hi havia un bar i en el fondo un pati molt gran i allí s'ajuntava la gent. En el cantó, era una casa pues molt concurrída perquè estava al mig del poble. Feien jocs de pilota allí en el carrer Major. S'escomençaven ahí i allí se feien les... "las contiendas"... com se diuen en el poble?, les...

Les partides?

Les partides, sí. I se posaven els xiquets i demés.

Vosté recorda un ambient de conflicte en els temps de la República en el poble?

En la República sí. Mosatros teníem en ma casa part de la família que havia sigut perseguida [*es referix al temps de la guerra*]: mon tio i el meu cosí van estar en la presó. Pues sí que hi havia d'això. En el mateix veïnat hi havien sis cases en el carrer aquell, pues bueno cada uno era d'un pensament diferent. I perseguits, sí. Perseguir a

la meua germana Doloretas que la volien matar. Que això jo no m'enterí sinó después. Después m'enterí. I el que va defendre a la meua germana pues va ser un juaor de pilota que vivia al costat de ma casa, que tenia els seus xiquets la tia Josefina, que después va ser una dona pues molt activa en la Càritas. Pues ella anava per l'església perquè al seu marit l'havien matat en guerra, l'havien portat al frente i allí desaparegué. El tio Enrique, que era molt bon juaor de pilota, però no sé si en aquell entonces tindria algun càrrec en l'ajuntament. I quan a Dolores volien matar-me-la, ell digué "a ixa no la toqueu, ixa no perquè és tal..." -era una xiqueta de 18 anys en aquell moment-. Bueno, perquè com eren la família dels Frares pues a ell se l'havien emportat perquè ella tamé ajudava a l'equipo de fútbol de Los Regionalistas. I ajudava als partits perquè llavava la roba dels juaors. Ho passaren mal. Inclús hi hagué una guerreta d'això entre els mateixos rojos -en temps de guerra- pues tamé hi havian dos partits: unos eran anarquistas i otros comunistas. Sí me'n recorde que... el cas és que venien de Vinalesa amb pistoles i escopetes de tot, i tot el veïnat aquell, pues els xiquets de la meua edat tots a ma casa, ma mare era molt... "porteu-me'ls tots a casa". I allí pues en el quarto dels xics, pues allí posaren uns matalaps en terra i allí tots els xiquets pues allí per baix de... tenien por de que caiguera una bomba damunt. Perquè sí que entraren me pareix que era el grupo comunista que venia de Vinalesa i los d'Alfara defenent la postura del pueblo también basándose... des del campanario, que tiraren bombes... I allí en casa, pues baix del matalap no mos passà res, els xiquets de sis o set anys pues jugant, però les mares, les mares molt preocupades perquè no sabien què anava a passar. I la casa de m'agüela, a on visqué mon pare, pues ahí vivia... la casa que està en el carrer del Maestro Palau, és un puesto on hi ha un carreronet.

Sí, claro.

I ahí hi ha una casa que és l'antiga casa dels pares del Maestro Palau. Ahí nasqué don Manuel Palau i enfront enfront pues vivia m'agüela i ahí nasqué mon tio Benito, mon pare i la tia Carmen. I quan eren dos xiquets vivien enfront enfront, mon pare i el maestro Palau; de xiquets, de joves i de vells pues se feien sempre mon bona relació... D'açò me'n recorde, mon pare sempre dia "el maestro Palau és un gran home, i és un gran músic". I conservaren una amistat sempre, hasta el final. Me'n recorde jo que quan jo torní d'Alemània -perquè m'havien enviat a estudiar allí- pues, bueno, pues jo ja sabia un poc de l'aleman perquè havia estat allí i bueno i un dia de festa sent la porta de ma casa, una nova que havia comprat mon pare, i passà el mestre Palau a saludar a mon pare. I mon pare pues molt orgullós perquè el seu fill era retor i havia estat en Alemània. Sempre tingué ixa amistat amb el maestro Palau, se mantenien l'afecte. I li dia a mon pare: "Vicentico, hi ha que caminar, que anar a l'horta, perquè les bisagres [*les articulacions*] se fan velles, i hi ha que caminar. —Però no puc, me costa, me costa...". Bueno, tonteries.

Antes mos parlava de quan anava a l'escola. Vosté anava a l'escola pública.

Sí, a l'escola. Sí, sí, a l'escola pública. I quan s'acabà la guerra... bueno, ja en la guerra, a la senyora Rosario li tancaren l'escoleta i ja no se podia anar. Entonces parlaren amb l'escola del poble i bueno, pues l'escola dels xiquets estava en el carrer del Maestro Palau, al final, que estaven les escoles públiques, que això era un modelo, eh? Un modelo porque era un edificio sólido que tenía dos partes: la parte baja para los chicos y las chicas, i una escala que pujava dalt hasta la salita ixa, la casa de los maestros. La

senyora... la senyora Elvira i don Pedro. Això, sí. I això. Mon pare m'enviava algunes vegades amb cistelles de cebes o de tomates.

Pal mestre.

Sí, pal mestre.

Ai, cobraven poquet, pobres.

Cobraven poquet, sí. I al mestre, o la mestra, no sé quin dels dos, li digué a mon pare "si podeu donar-li estudis, doneu-li'ls". Ixa va ser la idea, perquè mon pare tenia... -tal vez per la influència del mestre Palau- que la carrera, la formació... per a una persona és tot. I jo era l'últim de la família, que érem quatre, i mon pare tingué, pues ixa intuïció de donar-me estudis. I mon tio, que havia estat tancat en la presó Modelo en companyia d'un flare que era el superior en este convent, pues parlà amb ell i un dia vaig vindre jo amb ma mare i mon tio a parlar amb ell. I bueno, pues, m'examinaren de llegir i de més coses, i en después pues "hale, ya está apuntado, ahora le diremos el día que tiene que venir a hacer el examen de ingreso. Les enviarán una carteta". Açò serà pa el mes de mayo. I en setembre, diu: "tal dia heu d'anar a Massamagrell", pues me'n vinc i se vinguérem i mos feren passar. Bueno, el cas és que m'agradà, i bueno, pues m'ho sabia prou bé, jo vaig contestar més que els altres, i vingué i a ells els enviaren una carta dient-los que estaven admitidos, però a mi no m'enviaren res. I un dia pues uno de los que havia vingut ací, de Vinalesa, passaren pues... per Alfara de camí a Moncà i passaren pues pel carrer de Maestro Palau, junt a la plaça i els vaig vore jo. I li digué: "què saps d'això? —diu: mos ha arribat una carta: Pascual Martínez está admitido". L'havien admitit. Dic, ui. I entonces vaig anar enfadat a parlar amb ma mare i li dic "mare pues a un xiquet que s'estigué examinant amb mi i no va contestar certes preguntes que jo les contestí, a ixe l'han admitit i a mi no. Tinc que anar a protestar". El cas és que ma mare diu: "fill meu, pues anem a la Madalena a vore què ha passat". I vingué, això. I pues "no hemos recibido carta" i diu "pues os hemos escrito una carta, pero se habrá perdido, pero el chico está admitido". Ui, quina alegria! "Quan vulguen podeu vindre. Marqueu la roba con el número 68 i vingau". I en efecto. Pues en carro, pues ja amb la roba: els llençols... tot, portàvem tot. Ací mos donaven el somier i ja està, i l'aigua. I me vaig aficionar jo, estava jo massa content. I digué a ma mare "hasta d'ací a quinze dies no torne", perquè és que jo tenia un poquet de recel per la casa, i jo pues, content, a gust, acordant-me de casa, pues del carinyo de les mares, però jo he estat ací molt content, con los estudios... Y aquí no lo he pasado mal: con los estudios, el fútbol. I m'ha agradat. I pues m'aficioní a la vida de flare. I estava jo ja en segundo o en tercero de latín i ja iba a batxillerato i li vaig dir a ma mare "jo me quede flare, mare, jo me quede flare". Havia llegit jo una novel·leta que havien escrit... de Suïssa, escrivia d'un alumne seu que feia una carrera brillante, que volia ser flare, però que sa mare no volia. I después va ser una bala perdida, una bala perdida... Jo li contí això a ma mare i ella pues ho va sentir, però no me digué... "Lo que tu vulgues, xiquet". I als quinze anys ja vaig acabar el batxillerat ací, en ixa època al provincial, i después mon pare sí que me digué "pensa-t'ho bé que això és molt serio, si vols tornar a casa pots fer-ho quan vulgues que açò és molt serio". I un dia vingueren ací i se despediren ja d'això, i mon pare pues en este recibidor -que açò estava d'una atra manera-, mon pare sí que me parlà amb molta serietat de lo que és la vida de flare, lo que renúncies i demés, "però com vulgues". Entonces estava ja decidit i me n'aní al noviciat a fer la vida de flare, una vida de estudios, d'estudiar filosofía primero, dentro de la orden,

después ja als 18 años pues havia que començar a agarrar teologia i tirar por los hábitos, diguérem. M'enviaren a Granada, i después a [inintel·ligible], i allí estiguí jo cuatro años de la vida de fraile, però fuera de la provincia, y al acabar el bachillerato estudié teología y esto me ha abierto pues las puertas. Y cuando acabé ya la teología me dijeron... me enviaron a Alemania y en Alemania pues ya estuve una temporada estudiando, aprendiendo, pasándolas mal pero bueno, y estando allí me dijeron -pues tendría yo 23 años-, 23 años y licenciado en Teología, ah, me dijeron: pues a Roma a estudiar el [inintel·ligible]. Y allá estuve yo pues... hasta los 25... dos años más. Claro, con 25 años volví a la provincia y comencé a dar clases de Teología y de Sagradas escrituras. Y he sido director del Colegio y aquí he estado pues toda mi vida, enseñando, sí.

Una vida bonica.

Molt bonica, sí.

Molt bonica.

A gusto y contento. He sido una persona de orden y demás, he estado en distintos cargos: director de teólogos... era un poco así como el Rector del seminario, pero digamos a nivel de, digamos, a nivel de frailes. Después director del Colegio, director de la Casa... Luego ya me pasaron a Valencia como miembro, digamos, del gobierno, del gobierno de la provincia. Yo era como consejero. Después como provincial, seis trienios.

Un poquet ho sabíem això, és fabulós.

Y ya después, estando en Valencia, pues bueno, antes me enviaron también al Colegio de Murcia, el Colegio de Murcia que era un colegio de... cuando yo estaba, de 650 ó 700 alumnos, allò era... entrabas y el colegio era un mercado de gente. Entraban los padres -padres que dejan a los niños-, los niños, los mayores... allí estudiaban todos los cursos hasta el bachillerato. Yo he sido director y administrador del colegio. Allí estuve seis años, hasta que de allí me trasladaron a Valencia como provincial. Y ahí, pues don Tomás Belda, que era cura de Alfara y me había conocido de niño y demás, pues me propuso dar clases en la facultad de Teología. Y bueno, pues le dije yo que sí, porque claro, en el seminario tenía ramas intelectuales y demás, y yo estoy aquí pues seis o nueve años dando clases de Sagradas Escrituras, di un curso de filosofía... y muy bien, sí, sí. Entonces yo de Valencia, bueno, en el Seminario de Moncada daba clases y luego me volvía a Alfara, donde vivía mi madre, y le llevaba la comunión. Y un día, pues me confesó ella lo contenta que estaba, "yo que cuando te fuiste al seminario pensé... al noviciado con veinte años, pensaba yo que tus superiores te enviarían a América a las misiones y que allí estarías y me moriría yo sin vernos nada".

Pobreta.

Sí, pobreta. "Y mira tú por dónde, ahora, en los últimos años de mi vida, pues tengo un hijo que va al seminario todos los días, que vuelve y me trae la comunión".

Què bonico. Alfara era una miqueta un poble levític, eixien moltes vocacions d'ahí, pareix.

Sí, un poquet, sí, poquetes, sí, poquetes. Perquè don Tomàs contribuyó en la juventud. Incluso a algunos de ellos les ofreció pagarlos la carrera si querían, sí. Alguno de ellos,

lo que pasa es que se ha casado, me contaba, sí; que tenía reuniones casi todas las tardes con gente joven, y claro, entonces los jóvenes de entonces tuvimos una buena formación, con don Tomás. Tomás era muy listo, sabía del tema, sí. Y nacieron algunas vocaciones, pero no llegaron muy allá. Algunas sí. Algunos estudiaron filosofía, pero no prosperaron. Otro llegó a hacer el sacerdocio, però lo dejó. Y aquí, niños de Alfara que vinieron a la Magdalena como yo, yo era el primero y el único, hubo algunos después de mí, pero se cansaron pronto. Hicieron sus carreras y demás, porque aquí se daba muy buena formación. Y entonces claro, aquí no había más que estudiar y la ilusión, los estudios, y a ver quién sacaba mejores notas. Bueno, el caso es que yo salí de aquí muy a gusto y estoy contento de que me hayan traído aquí.

Hi ha una tradició de Franciscans en Alfara? Perquè per lo vist San Diego tamé ha sigut [un convent franciscà]...

Quan jo entrí hi havia un hermano... Cristóbal, yo con él no llegué a convivir, pero él estaba en Valencia y era franciscano de Alfara, no era sacerdote. Pero bueno, lo dejó por la guerra y demás, y había vuelto. Cristóbal de Alfara.

Lo que sí que havia molt eren congregacions, no? Hi havia molta activitat.

Sí, molta, sí. Estaban las Hijas de María, que celebraran su fiesta el día de la Purísima, de diciembre; después la Tercera Orden, la Tercera Orden de San Francisco, los Terciarios se llamaban, y mi madre pues era terciaria. Las Hijas venían aquí a la Magdalena cuando se hacían fiestas, de San José, San Francisco, los Siete domingos pascuales... la iglesia se llenaba de gente, venían porque habían buenos confesores y la gente pues se confesaba, practicaba los Siete domingos de San José, sí. Y había buenas congregaciones: la Mare de Déu de Roser -la Mare de Déu del Rosari-... La orden...

És molt, perquè el poble no és gran. Realment hi havia molta activitat.

Sí. Don Tomás treballà a muntó. El que antes estigué de capellà, don Paco Muñoz, que quan jo vaig entrar de fraile ell venia ací al cor y comenzamos a actuar i tenia molt bona veu, cantava, cantava, però per a la gent no tenia molta gràcia; en canvi don Tomás sí. Encà me'n recorde jo quan faltà Paco Muñoz. Ací els dumenges els xiquets anàvem a la missa de coro, que era a las 9 de la mañana. Pues cantábamos la misa y claro allí pues los ochenta niños cantando, más el padre que tocava el armonio, pues allò era el cel. Bueno, el caso és que un dumenge estant allà, vingué un hermano meu, de parte del superior, m'envia i li diu al pare Federico, alce's de l'armonio i vaja a Alfara que el senyor retor ha mort de repente. I clar, els xiquets i jo ho comentàrem, mort a Alfara? El retor d'Alfara? Don Paco? Jo havia tingut algun contacte amb ell, perquè ell pues mos preparà pa la primera comunió, mos feu uns versos que dir el dia de la primera comunió per l'esprà i era molt simpàtic, però clar, molt vell. Ell té un nebot que és compositor de música, [Paco Muñoz](#). Pues son tio era el retor d'Alfara. Don Paco era del poble este dels caramelos... Està pujant pac a... és un poble famós [*Casinos*]. I ahí està enterrat. D'Alfara anà moltíssima gent a l'enterro, entre ells mon pare. Era molt simpàtic. Molt bo. Tenia molt bona veu, mos feia cantar.

De Paco no havíem sentit parlar. De Tomás sí perquè vosté parla en els programes de festa. Té un text molt bonico sobre ell [["Gracias, don Tomás", Programa de Festes d'Alfara 1975](#)].

És que don Tomás estigué a muntó de temps i calà molt en el poble. Sí. Era molt voluntariós i molt atent amb la gent i bon sacerdot. Don Tomás va ser a muntó de temps secretari de la facultat de Teologia, del Seminari. Y va ser ell el que em buscà per a donar classes, perquè ell sentia el pes de la preparació dels professors. El cas és que un dia, pues, estant jo en Alfara, me presentà a don Raimundo Israel, el decano, que donava classes, me preguntà algunes coses de lo que havia estudiat en Romà. "Pues nada, este curs en setembre escomence". I en setembre escomencí. I ahí estiguí jo nou anys.

Què maravilla, mare meua.

Algunes de les festes que vosté va conèixer de jove, después van desaparèixer o les van reorganitzar...

Les festes les han fet sempre els confreres dirigits pel retor. Jo encà pues als onze anys, ni era confrere ni era clavari ni res. Jo me'n vaig vindre ací i me vaig despedir, perquè d'ací no solíem eixir. Estàvem tancats, tancats. Tancats a la Magdalena. Es feien amenaces dels pares als xiquets, als xiquets revoltosos: "si no et portes bé te tancarem a la Magdalena". Sí. Encara que jo ací no m'he sentit mai mal, no ho vaig sentir, als xiquets de Vinalesa enseguida "te tancarem a la Madalena", però jo ací mai me vaig sentir tancat. M'he sentit a gust, jugaves, resaves i estudiaves. I bueno, m'he sentit a gust. De les festes d'allí me'n recorde jo, pues antes d'entrar ací, pues de... cremaren als Sants i después de la guerra se quedà, pues don Paco Muñoz, que era el retor del poble. Escomençà pues a promoure la gent, deia... a vore, sí. I a fer les imatges.

Ah, sí, a fer tot de nou.

Tot nou. Perquè els altars estaven buits. Sí. La Trinitat i això, va ser... la Puríssima, la primera imatge, la Puríssima, una imatge més disposta, la gran. I jo pues la vaig xxx encara, sí, la Puríssima.

Això ho conta vosté tamé en un text del programa de festes [["Sucedió hace 50 años", Programa de Festes 1989](#)], un text molt molt bonico, amb molt de sentit de l'humor ademés. Ho ficarem tamé perquè la gent pugua llegir, però és una història molt bonica, sí. La Puríssima.

La Puríssima. Después no sé si fou la segon, me pareix que la segon, me pareix que va ser la Mare de Déu del Roser. Ahí encà mon tio Francisco era el alcalde. I después els quatre germans, ma mare, pues ma tia... una de les famílies que se juntaren tots i cada u posà i l'encomanà. I estava jo, pues en Alfara encara, quan mon tio me digué "tu eres molt manaor -ell era l'alcalde-, tu busca quatre xiquets com tu pa que portes les closes. I jo amb huit o deu anys, pues jo amo del poble perquè el senyor alcalde m'ho ha manat. I als quatre amiguets meus, tots a la provessó. Tinguérem que anar a portar-la quan ja estava feta, a Massarajos, i els meus germans, els meus cosins, anàrem allí i la portàrem, passant per Moncà. De la bendició... d'això sí que me'n recorde: de quan en quan tiràvem caramelos, eixien caramelos com si foren pedretes.

Què bonico.

Molt bonico, sí.

I què feien en l'església durant la guerra? Economato, tamé, m'imagine.

Pues bueno... allò.

Almacén?

Sí, almacén. Un almacén, i en cada altar, hi havia un altar... Jo com la família era aixina allí no entrí molt. Però venien pescat i botifarres... sí, i peces de roba... I obrigueren una finestra a on està el altar de San Vicent. Entres en la iglésia i en la creu, a l'esquerra, ahí està l'altar de San Vicent. Pues lo que feren en això, tragueren el sant i posaren una reixa; com no hi havia porta, pues posaren una porta pa que no pogueren entrar. Donava llum. I allí recorde jo que fou presó un temps, la presó del poble, sí. I clar, pues allí estaven tancats els homes de tota classe i això. Jo, sent xiquet, pues passaves pel carrer i me'n recorde que uno pues me cridà i me donà uns diners i me digué "vés i compra'm taronges". I jo agafí ixos diners i li vaig donar els diners i les taronges, "gràcies, gràcies". La fam que patirien ahí...

Mare meua, què històries. Bueno, ha viscut lo pitjor del segle...

I als sis o als set anys o nou, en ixe ambient, que anaves a escola i... Tamé hi hagué una temporà en què als xiquets digueren d'això "ara hi ha que mesclar-lo, xiquets i xiquetes", tots en la mateixa escola. I feren una escola per a xiquets i xiquetes, sí. I la posaren, deixaren... i feren una escola de xiquets i xiquetes pues... a la plaça de San Diego, quan entres pac Alfara, entres en la plaça que se va a... i enfront hi ha una casa, que és de la tia... una casa molt gran i "en el piso de dalt anem a fer les escoles" i pujaves i allí mos donaven classes.

Però classes particulars?

Classes particulars, sí. I entràvem pel carreró, sables esta part... la casa de la tia... hi ha una porta ahí, que ahí estigué "la Esquadra" a on se distribuïa el treball, ahí anaven els homes treballadors i els propietaris que anaven a collir taronja o quereguilles, i dien "pues jo vull llogar a fulanito i a fulanito i a fulanito". Pues bueno, pues treballar i lo que li donaren, i se dia la Esquadra, estava molt polititzat.

Volíem preguntar-li tamé, no sé si vosté ha conegut o ha tingut relació en Don Emilio Ramón Llin. No sabem realment, perquè no l'hem tractat... sentim contar històries però no tenim datos.

Pues ell sigué metge d'Alfara, molt anys, molts anys. A voltes pues em veia, siguent major, "tu quants anys tens? -Pues, 25, 27, 30...", i dia "tu, fill meu. Tu, fill meu" i jo dia "jo pensava que era fill de mon pare". I és perquè ell ja era metge d'Alfara quan jo vaig nàixer. "Vas nàixer en les meues mans". I era un metge de vocació, de vocació, era simpàtic i era molt servicial. No tenia por i era valent. Después ja, perquè ja era major i ell amb els caputxins tenia molta devoció i molta amistat, amb els caputxins. Perquè ell s'havia educat en el col·legi dels Franciscanos de Onteniente. Y allí había aprendido pues las muchas virtudes de San Francisco y tenia devoció. I havia tingut molta amistat amb uno que ací va ser el director, el Padre [*inintel·ligible*], i escrivia a muntó d'articuletts pal diari que se diu *Las Provincias* i firmava "Doctor XX" i era el Doctor, sí. Bueno, pues este home, después de guerra me contava ell que un dia, o una noche llegan a casa de don Emilio i li toquen "pom pom pom", "però a estes hores?", uns gitanos. Uns gitanos que, en fin, "té que venir amb mosatros, tenemos a una parturienta. -Pero, ¿dónde? -Véngase con nosotros y no se preocupe". Va anar un poc asustat, però bueno, va vore que els homes estaven revolucionats. Entonces pujaren en el cotxe, li taparen la boca i els ulls i "ale, con nosotros", hasta que aparcaren, no

sap a on, i pues allí se encontró el cuarto de una dona, pues a punt de donar a llum i... "Y menos mal que salió la cosa bien, porque yo creía que de allí no salía". Pero sí, salió la cosa bien. Y le dijeron "doctor, ¿cuánto le debemos por esto? -Y él dijo que eso era el oficio suyo -¿Y aquí en el pueblo hay alguna familia o alguien que le quiera mal?", pa pagar-li. Però ell els digué "aquí me quieren todos, me quieren bien". Pues li tornaren a posar la bufandeta en els ulls i això i el tornaren a casa. Jo porte ací encara una cicatriz d'un granito que me salió, pues tendría yo 5 ó 6 años. Eso es que me lo cortó y ahí quedó la cicatriz. Y mi hermana Doloretas fue la que me curó porque él era muy servicial y le dijo "vine pac ací i t'ensenyaré a fer d'enfermera". I la Doloretas que era la major, tindria 18 o 19 años, pues "posa-li el unguento, el cotó-en-pèl i això", i tots els dies me curava ella. Hasta que vingué i digué "açò està curat i ara ja vals pa enfermera". En temps de guerra, pues clar, la casa de don Emilio era una casa tan gran, i era el metge del poble, en bon nom i demés, havien matat els rojos a un germà seu, don Rafael, que era canonge d'Alfara i era un home que havia promogut a muntó los Sindicatos Católicos, un home que tenia molta facilitat de paraula, escrivia molt bé i movia a la gent. I claro, a ixé pues va ser a un dels primers que mataren: don Rafael. Don Emilio allí en sa casa pues tenia a molta gent del... d'amagà, gente perseguida, de sacerdots, de monjas, de frailes, molta gent, sí. I después en el carrer seu deixaven els morts i els portava pues a que els feren l'autòpsia. En fin, va fer molt per Alfara, sí, sí.

Han passat moltíssim, eh? Moltíssim.

Molt, molt, sí.

Bueno, ha tingut una vida bonica tamé, a banda de totes les penes.

Sí, sí. Una vida contenta amb la gràcia de Déu.

Molta intensitat i molt bonic.

Una vida, pues, molt plena. Pendent dels estudis, els d'això, después la enseñanza, los años que he dado clase en el Seminario de Moncada durante ocho o nueve años, cuando me trasladaron a Murcia estuve también en el Seminario de Murcia y allí estuve seis años más. Pasaban rápido porque como son cosas de especialidad tuya...

M'he alegrat molt de conèixer-lo perquè havíem sentit parlar molt de vosté, hem llegit textos seus, hem llegit en revistes i en puestos que el nomenaven... Gent d'Orihuela per exemple, que l'anomenaven molt, en molta estima. No sabíem si seria molt difícil de trobar o molt fàcil. Ha sigut molt fàcil.

En Orihuela vaig estar jo pues dotze anys al front del col·legi, sí. I claro, jo venia de Roma amb facilitat de paraula i tots els dies donava classe. Tenia molta facilitat. Encà me'n recorde jo que, en el mes de novembre, pues el superior de las Carmelitas, me va rebre i demés. I se feia l'exposició del Santísimo y en el púlpito resant el rosari. I era el mes de novembre i ixé mes tots els dies hi havia una intenció por los difuntos de la familia que... bueno, el cas és que me dijo el superior "diga unas palabras", i sense preparació ni res vaig dir unes paraules. Vaig llegir una carta de San Pablo a los tesalonicenses, en la que San Pablo escribe a los tesalonicenses diciéndoles que no se entristezcan por los que han muerto a alguien y que no se entristezcan como los que no tienen esperanza. Una cosa aixina. Jo vaig dir: los cristianos tienen esperanza más allá de la muerte porque existe la otra vida, la vida eterna. I el capellà de allí era nebot del magistral, i em va escoltar i se quedà un poquet admirat de vore que un xiquet -

que pareixia jo entones- que parlava, parlava i parlava. El home se quedà un poquet admirat i després preguntà "ese fraile que ha predicado hoy, ¿quién es?". I li ho contà a son tio que era el magistral i gran predicador, hijo de Alborai, i em va promocionar molt; i això sense pensar-ho ni res, ni preparar-ho. I vaig predicar en amuntó de pobles.

Una responsabilitat.

Sí, sí. Dotze anys, hasta que me passaren d'allí i me portaren a València. Jo allí estava molt bé. Era un convent pobret.

En la postguerra, no sé si per a vostés era difícil, en els convents, vull dir. Eren moments de molta carestia...

Molta carestia, molt.

... que la gent trampejava... en fin. No sé si els arribava això a vostés.

Sí, sí, sí, sí. Arribava, tamé se patia. Ara em ve a la memòria que un dia estava jo en la biblioteca d'allí en Orihuela i va vindre el superior de la casa i diu "oye, esto no puede ser. -¿Cómo que no puede ser? -Nos han traído una factura de 37.000 pesetas de carne. -¿De carne? Si no comemos carne, no comemos carne". Dic: a vore ixé paper: un ticket en paper d'estrassa: el dia i els quilos de botifarres. Pues sí que es verdad, sí, claro, estaba el Santo, Sant Francesc, i claro, para la comunidad, había que obsequiarlos, sí, sí, sí, Sant Francesc. Y me dice a mí "así no podemos seguir, si no predico yo y me deshago, porque si al final no podremos ni siquiera comer". I me vaig enrecordar de quan jo estava a la Madalena, que allí vam tindre sempre carn perquè el hermano lego se había inventado una especie de granjas con pollitos que cuidaban ellos, porque si no no podían comer. "¿Por qué no ponemos nosotros? -Pues vamos a poner". Y fuimos a Totana, que allí había otro convento, y también allí cuidaban pollos y aquel pues mos digué "todos los meses pues traen una serie de cajas de pollitos pequeñitos y es cuestión de cuidarlos con un poco de calor, que no les falte el agua y el pienso, el pienso lo traen ellos y nosotros sólo se lo ponemos". Y así criamos unos cuantos y nosotros, bueno, como ya estaban crecidos pues pusimos a 12, 12 pollos, pues nos los llevamos arriba. Las mamparas que les dieran el calor, el pienso, el agua, bueno. El caso es que al día siguiente de los 12 pollos que nos dio 4 o 5 habían estirado la pata, habían muerto. "Hermanos, ¿qué hay que hacer con estos pollos que se nos han muerto? -Pues enterrarlos". El caso es que los demás salieron adelante y crecieron y comimos pues carne de pollo barata. Y todos los meses traían y no sé los años que estuvimos comiendo allí carne de pollo. Incluso también vimos que cuidaban gallinas ponedoras. Y compramos unas cuantas: "tú cuando vayas por la tarde ve siempre a la misma hora, a las cuatro de la tarde y verás que el huevo ha ido cayendo. Y le pones a cada gallina un número, así sabes al cabo de un mes cuantos huevos te ha puesto esa gallina". El número 1, el número 2... llevábamos un control exacto. Y luego descubrimos que las gallinas ponían una temporada todos los días, pero que llega un día en que falla uno, fallan dos, fallan tres, quiere decir entonces que comen más de lo que rinden. Pues esas a la olla. Así tuvimos carne de gallina ya no ponedora.

Ací teníem un fraile que se hizo profesor de instituto por oposición y que es doctor. I ara li ha agarrat la mania de escribir la vida de los frailes en la exclaustación, pues cómo era eso y qué hicieron y cómo vivieron esos frailes que fueron expulsados de

mala manera porque los conventos eran "tots fora i el convent pa mosatros". Pero los frailes a mi edad o eso, ¿a dónde iban? Pues se fueron a casa de sus familiares, buscaron por ahí el trabajo y se hicieron pues vicarios o capellanes. El caso es que trabajaron por ahí, pero llegó un momento que enfermaron y murieron y era una pena que esos frailes pues ni siquiera los recordásemos y él empezó a investigar y a buscar y a buscar y a buscar y tenía él... pues 1.300 frailes. Y se sabe el nombre, por unos documentos que hay por ahí, cuándo se hicieron frailes, cuándo hicieron la primera misa, cuándo les expulsaron, qué hicieron cuando se les expulsó del convento...

Bueno, un treball molt bonic.

Sí, sí. Pues es una historia. I està a punt de publicar. Lo que passa es que es un llibre que no interessa a la gran majoria. Entonces sus superiores piensan que no va a ser... que es un libro que va a costar mucho dinero publicarlo, pero que luego no va a tener salida.

Inclús ha estudiat la vida del seu poble, i a través de los archivos parroquiales: quién se casó con tal, los hijos que tuvieron... pues a través de los familiares i demás.

Y es una cosa que interesa a todos, pero a los del pueblo pues más todavía.